

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้งทางการเมือง

แนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้งภายในรัฐ

ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับสังคมโลก โดยความขัดแย้งระหว่างรัฐ (Inter-state Conflict) เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐอยู่ในระบบระหว่างประเทศที่มีความเป็นอนาธิปไตย ซึ่งไม่มีองค์การสูงสุดมาจัดระเบียบแต่เป็นความร่วมมือที่รัฐจะมีต่อกันซึ่งมีการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีของสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในขณะที่ความขัดแย้งภายในรัฐ (Intra-state Conflict) จะมีแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างกันออกไปในการศึกษาด้านความมั่นคงศึกษา (Security Studies) ซึ่งอยู่ในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้มีการแบ่งระดับการพัฒนาของความขัดแย้งออกเป็นระดับต่าง ๆ ได้แก่ (1) ความแตกต่าง (Difference) ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางสังคม (2) ความตรงข้าม (Contradiction) เป็นความเห็นต่างที่อาจจะปรากฏให้เห็นหรือแฝงตัวอยู่ (3) การแบ่งฝ่าย (Polarization) โดยการแบ่งเป็นกลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่ต่อต้าน และความขัดแย้งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน (4) ความรุนแรง (Violence) ที่ส่งผลต่อความสูญเสียทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน และ (5) สงคราม (War) เช่น การเกิดสงครามกลางเมือง (Ramsbotham, Woodhouse, and Mimmall, 2007 : 11)

ความขัดแย้งภายในรัฐเกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่ต่างกัน ความขัดแย้งภายในรัฐปัจจุบันส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามซึ่งเป็นผลมาจากมรดกจากอาณานิคมที่แบ่งรัฐไม่สอดคล้องตามความเป็นจริงทางสังคม (Social Facts) ทำให้รัฐหนึ่งประกอบขึ้นด้วยประชาชนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ โมฮัมหมัด อายูบ (Mohammed Ayoob) ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐในโลกที่สาม ได้อธิบายสาเหตุหลักของความขัดแย้งระหว่างรัฐและความไม่มั่นคงในโลกที่สามว่า เป็นผลตกทอดมาจากยุคอาณานิคมที่พยายามรวมประชากรให้เกิดเป็นรัฐขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “พรหมแดนที่ไม่เป็นจริง (Artificial Boundary)” ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐ และเกิดการแยกตัวเป็นรัฐอิสระ (Succession) หรือการแยกตัวออกจากรัฐเดิมเพื่อมารวมกันตั้งรัฐใหม่ (Irredentism) ซึ่งเกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกกลาง เอเชีย

ใต้และแอฟริกา (Ayooob, 1995 : 48) สอดคล้องตามที่แคลอรีน โทมัส (Caroline Thomas) ได้อธิบายว่า เนื่องจากรัฐในโลกที่สามถูกกำหนดขึ้นโดยมหาอำนาจมากกว่าความเป็นจริงทางสังคม (Social Fact) และความชอบธรรมภายใน (Domestic Legitimacy) ทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่การแยกตัวเป็นรัฐอิสระ หรือการแยกตัวออกจากรัฐเดิมเพื่อรวมกันจัดตั้งรัฐใหม่ และมีการแทรกแซงจากภายนอก (Thomas, 1991 : 272-273)

ตัวอย่างการเกิดความขัดแย้งภายในรัฐซึ่งเกิดจากความแตกต่างชาติพันธุ์ เช่น อิรัก ซึ่งเป็นรัฐที่เกิดจากอังกฤษได้รวมสามจังหวัดที่มีความแตกต่างกันของอาณาจักรออตโตมานจากเตอร์ก ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และชาวมุสลิมในอิรักยังแบ่งออกเป็นนิกายสุหนี่และนิกายชีอะ อิรักจึงเหมือนเป็นการนำเผ่าทั้งอิสระมารวมกันจัดตั้งเป็นรัฐ เมื่อเกิดการปฏิวัติในอิรักในปี ค.ศ.1920 อังกฤษพยายามหาผู้ปกครองที่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ของอังกฤษและรวมประชาชนเข้าไว้ด้วยกันได้ จึงได้แต่งตั้ง “ฟัยซาล” ซึ่งถูกฝรั่งเศสขับออกจากซีเรียให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ควบคุมอำนาจ ประชากรอิรักประมาณ 27.5 ล้านคน ถ้าแบ่งตามชาติพันธุ์จะเป็นชาวอาหรับร้อยละ 75 ชาวเคิร์ดร้อยละ 20 และอื่นๆ อีกร้อยละ 5 หากแบ่งตามศาสนา จะเป็นมุสลิมนิกายชีอะร้อยละ 60 อยู่ตอนกลางและตอนใต้ของประเทศ นิกายสุหนี่ ร้อยละ 18 อยู่ตอนเหนือด้านตะวันตก ในส่วนชาวเคิร์ดซึ่งมีทั้งมุสลิมนิกายสุหนี่และชีอะ รวมแล้วร้อยละ 20 อยู่ตอนเหนือของอิรักซึ่งเป็นเขตปกครองตนเอง (Kurdistan) มีพื้นที่ติดกับชาวเคิร์ดที่อยู่ในอิหร่าน ตุรกี และซีเรีย มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเองซึ่งแตกต่างไปจากชาวอาหรับ (Allawi, 2007 : 18-20) ทำให้ชาวเคิร์ดกระจายอยู่ใน 5 ประเทศและเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ตามมาทั้งอิรักและชาวเคิร์ด

แต่สำหรับรัฐ-ชาติ ซึ่งมีประชาชนที่มีชาติพันธุ์ (Ethnic Conflict) เดียวกันซึ่งมีคุณลักษณะเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เหมือนกัน การเกิดความขัดแย้งจนถึงขั้นการเกิดสงครามนั้น จะต้องมียปัจจัยอื่นซึ่งไม่ใช่คุณลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์ที่กล่าวมา ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ก่อน หลังจากนั้น จึงจะพัฒนาตามลำดับขึ้นความขัดแย้งจนถึงระดับสงคราม โจเซฟ ไน (Joseph Nye) ได้อธิบายว่า สงครามระหว่างชาติพันธุ์เดียวกันทั้งหมดจะเกิดขึ้นเมื่อกลไกในการเจรจาไกล่เกลี่ยความขัดแย้งได้ล่มสลาย โดยการที่รัฐบาลขาดความสามารถในการไกล่เกลี่ย ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิ เช่น การล่มสลายของจักรวรรดิอาณานิคมในแอฟริกา หรือการล่มสลายของจักรวรรดิโซเวียตในแถบคอเคซัสและเอเชียกลาง (Nye, 2007 : 158) ทำให้เกิดสงครามภายในชาติพันธุ์ตามมาจำนวนมาก

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ได้เกิดความแตกต่างทางการเมืองระหว่างโลกเสรีนิยมและคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันรัฐในโลกที่สามซึ่งส่วนใหญ่เพิ่งจะเริ่มได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างรัฐ สร้างชาติ และจัดกระบวนการบริหารจัดการ

ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งโดยเกิดการแบ่งฝ่ายภายในรัฐที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและเกิดสงครามตามมาจำนวนมาก เช่น การแบ่งลาวออกเป็น 3 ฝ่าย การแบ่งกัมพูชาออกเป็น 4 ฝ่าย การแบ่งเวียดนามออกเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ การแบ่งเยอรมนีออกเป็นเยอรมนีตะวันออกและเยอรมนีตะวันตก การแบ่งเกาหลีออกเป็นเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ เป็นต้น

หลังจากสงครามเย็นยุติในปี ค.ศ.1990 ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองตามตัวอย่างที่กล่าวมาได้เริ่มยุติและฝ่ายต่าง ๆ ได้ทยอยกลับไปรวมกลุ่มชาติพันธุ์เป็นรัฐเดียวกัน ทำให้ปัจจัยในการแบ่งฝ่ายกลุ่มชาติพันธุ์มุ่งไปสู่ด้านอื่น สงครามกลางเมืองในวันดาระหว่างเผ่าตูดซี่และสตูในปี ค.ศ.1994 ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 750,000 คน ทั้งที่ประชาชนทั้งสองเผ่าพูดภาษาเดียวกัน มีผิวสีเดียวกัน แต่มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ โดยก่อนหน้านั้น ประชาชนตูดซี่ซึ่งมีพื้นฐานการปศุสัตว์ได้อพยพเข้าไปในพื้นที่สตูดซี่ซึ่งดำรงชีพทางเกษตรกรรม (Nye, 2007 : 158) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างความแตกต่างให้กับประชาชนที่มีความเหมือนกันมาก่อน จะเป็นพื้นฐานที่พัฒนาไปสู่ความขัดแย้งในระดับที่สูงกว่าจนถึงสงครามกลางเมืองได้ แสดงว่าการแบ่งประชาชนภายในรัฐชาติเดียวกัน ออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ อาจมีสาเหตุที่ซึ่งเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งความขัดแย้งทางการเมืองจะไม่เกิดขึ้นหากประชาชนได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

ตารางที่ 1 ลำดับขั้นของความขัดแย้งและกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาในแต่ละขั้น

ลำดับขั้นความขัดแย้ง	ยุทธศาสตร์ในการแก้ไข	ตัวอย่างกลยุทธ์
ความแตกต่าง	การสร้างสันติภาพทางวัฒนธรรม	การแก้ไขปัญหา การสนับสนุนสถาบันที่แก้ไข ปัญหาข้อโต้แย้ง การค้นหาข้อเท็จจริง
การเห็นตรงข้าม	การสร้างสันติภาพทางโครงสร้าง	การพัฒนาภาคประชาสังคม, การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการบ้านเมือง และสิทธิมนุษยชน การใช้คนกลาง
การแบ่งฝ่าย	การทำให้เกิดสันติภาพชนชั้นนำ	การเจรจาอย่างเป็นทางการโดยผู้แทนพิเศษ, การทูตเชิงบังคับ, การป้องกันสันติภาพ
ความรุนแรง	การรักษาสันติภาพ	การควบคุมและการจัดการวิกฤติ
สงคราม	การจำกัดสงคราม	การบังคับเพื่อให้เกิดสันติภาพ

ที่มา : Ramsbotham, Woodhouse, and Miall , 2007 : 14

ระดับความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ได้มีการพัฒนามาตามลำดับ ตั้งแต่การมีความเห็นที่แตกต่างกัน ความตรงข้าม การแบ่งฝ่ายออกเป็นกลุ่มเสื้อเหลือง และกลุ่มเสื้อแดง และมีการปะทะเกิดความรุนแรงขึ้นหลายครั้ง ยังคงเหลือระดับสุดท้ายที่ยังไม่เกิดขึ้นคือการเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายต่าง ๆ

การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นก็ควรดำเนินการตามลักษณะขั้นของการขัดแย้งนั้น ๆ ข้อสังเกตประการหนึ่งคือการพัฒนาความขัดแย้งของไทยตั้งแต่สมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณฯ ไม่ได้มีการแก้ไขปัญหาคือตามยุทธศาสตร์ ถึงแม้ว่าในบางครั้งจะมีการนำกลยุทธ์ต่าง ๆ มาใช้บ้าง เช่น การเจรจาระหว่างนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี กับกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) แต่ดูเหมือนว่ายุทธศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้นั้น ถ้าหลังลำดับขั้นความขัดแย้ง ซึ่งนำมาสู่ความล้มเหลวในการแก้ไขความขัดแย้ง

นอกจากลำดับขั้นของความขัดแย้งและการแก้ไข ตามตารางที่ 1 แล้ว ยังได้มีการพัฒนาแนวคิดที่เกี่ยวข้องหลังจากเกิดความขัดแย้งถึงขั้นสงครามซึ่งจะย้อนกลับ ได้แก่ การหยุดยิง การทำข้อตกลง การทำให้ผู้สวาทะปกติ การสร้างความสมานฉันท์ (Ramsbotham, Woodhouse, and Hugh Miall, 2007 : 14) ทั้งนี้ในขั้นตอนของความสมานฉันท์นั้น อาจกระทำได้โดยการลดลำดับความรุนแรงของสถานการณ์ตามลำดับ กล่าวคือ ขั้นที่ 1 เริ่มต้นด้วยการยอมรับและลดหรือเลิกการใช้ประเด็นทางการเมืองในเชิงคุกคาม จากนั้น ในขั้นที่ 2 เอาชนะการแบ่งฝ่าย (ความขัดแย้งขั้นที่ 3) โดยการมุ่งไปสู่การแก้ไขประเด็นที่เป็นสาเหตุแห่งความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่าย ลดอิทธิพลของผู้ที่ได้ผลประโยชน์ทางการเมืองจากการโจมตีหรือให้ร้ายต่อฝ่ายตรงข้าม การยอมรับว่าทั้ง 2 ฝ่าย ตกเป็นเหยื่อและประสบกับความสูญเสียครั้งใหญ่ ทั้งนี้สามารถกระทำได้โดยใช้กระบวนการสร้างสันติภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำ และกลุ่มที่เป็นมันสมอง ขั้นที่ 3 จัดการกับความตรงข้าม (ความขัดแย้งในขั้นที่ 2) โดยการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจ มุ่งไปสู่ความต้องการพื้นฐาน โอกาสของความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ และการได้ผู้แทนประชาชนที่แท้จริง และขั้นที่ 4 การยอมรับความแตกต่างและการปรองดองระหว่างคู่ขัดแย้ง (ความขัดแย้งในขั้นที่ 1) โดยการไม่เพิกเฉยต่อความแตกต่างแต่ตระหนักและชื่นชมต่อความต่างนั้น การแสดงความขอโทษในนามของคนรุ่นก่อน การยอมรับการขอโทษ และเดินทางไปสู่นาคตร่วมกัน รวมถึงการสร้างสันติภาพทางวัฒนธรรมผ่านการแก้ไขประเด็นความขัดแย้งและการสื่อสารโดยการบันทึกเรื่องราวในแง่มุมต่างๆ ไว้ในบทเรียนในสถานศึกษา (Ramsbotham, Woodhouse, and Hugh Miall, 2007 : 243-244)

ในการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งไปยังการศึกษาช่วงการพัฒนาความขัดแย้งตั้งแต่ลำดับขั้นแรกจนถึงความรุนแรง และจะคาดการณ์ไปถึงลำดับขั้นการเกิดสงครามซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในไทย

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอดีตได้ทำให้เกิดความสูญเสียต่อมวลมนุษยชาติเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการสร้างระบบระหว่างประเทศที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งความร่วมมือแห่งยุโรป (Concert of Europe) (สัญญา สวีตบุต, 2552 : 16) เพื่อต่อต้านกำลังทหารฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียน การจัดตั้งสันนิบาตชาติ (League of Nations) หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นองค์การสหประชาชาติ (United Nations) หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นจากผลของโลกาภิวัตน์ที่ทำให้กระแสวิถีมนุษยชนแพร่กระจายไปทั่วทุกมุมโลกโดยเฉพาะหลังสงครามเย็นยุติ ทำให้องค์การระหว่างประเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งทั้งระหว่างรัฐและภายในรัฐ ประกอบกับพัฒนาการระบบภูมิภาคนิยมทำให้รัฐต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจจนทำให้ความขัดแย้งเกิดขึ้นยาก อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความขัดแย้งภายในรัฐเกิดขึ้นและเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของรัฐต่อประชาชนภายในรัฐเอง

หากพิจารณาปัญหาที่แท้จริงของความขัดแย้งทั้งภายในและระหว่างรัฐจะพบว่าเกิดจากปัญหาการที่ไม่สามารถแบ่งสรรผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในและระหว่างรัฐไม่ลงตัว หรืออาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งภายในรัฐจำนวนมากเกิดจากความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ ดังตัวอย่างความขัดแย้งทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจมีการขยายตัวทำให้ประชาชนมีการศึกษามากขึ้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มทางสังคมที่มีความแตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่นทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือชาติกำเนิด เมื่อเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ภายในรัฐขึ้นก็จะมีความสัมพันธ์กับรัฐเจ้าบ้าน โดยการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และรัฐเจ้าบ้านมีลักษณะของการกีดกัน และมีการพัฒนาจนกระทั่งกระตุ้นให้เกิดการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกอย่างชัดเจน (Feagin and Feagin, 2009 : 9,17-23) การที่เกิดกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นภายในรัฐ จะทำให้เกิด “การกีดกันทางสังคม (Social Exclusion)” ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ฝังอยู่ในโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมของสังคม มีการกำหนดความหมายและแนวทางไว้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามความหมายทั่วไปจะอยู่ในลักษณะที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากร สิทธิ สินค้า การบริการ การมีส่วนร่วมต่าง ๆ ที่มีสำหรับคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยมีผลกระทบในระดับที่แตกต่างกันตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม ประชาคม ประเทศ และระดับโลก (Taket and Others, 2009 : 5-9) ในขณะที่ยังปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในไทยกรณีกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่มีการสร้างความแตกต่างให้ดูเหมือนว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นตามที่กลุ่ม

เสื้อแดงพยายามเรียกว่า “ไพร่” ซึ่งก็ไม่ใช่ความหมายตามกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว แต่ก็ทำให้เกิดความแตกต่างและส่งผลทำให้เกิดการกีดกันทางสังคมเกิดขึ้น

อมาตยา เช่น ได้อธิบายผลของการกีดกันทางสังคมที่ทำให้เกิดความยากจน โดยมีสาเหตุหลักมาจากรายได้ไม่เพียงพอเนื่องจากถูกกีดกันสิทธิและโอกาสในการดำรงชีวิต และการขาดความสามารถ (Zen, 2000 : 15) ทำให้ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากประชาชนในพื้นที่อื่นของประเทศในลักษณะของการกีดกันทางสังคมด้านสิทธิและโอกาสในการดำรงชีวิต และเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้เกิดการแยกตัวออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ได้ง่าย

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประชาธิปไตยกับความขัดแย้งภายในรัฐ

ความขัดแย้งภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในประเทศที่ประชาธิปไตยยังไม่หยั่งรากลึกอย่างสมบูรณ์ แลรี ไดอะมอนด์ (Larry Diamond) ได้อธิบายพฤติกรรมของชนชั้นนำและมวลชนของรัฐไว้ว่า การหยั่งรากลึกอย่างสมบูรณ์ของประชาธิปไตยนั้นมีตัวชี้วัด 2 มิติ คือ มิติของบรรทัดฐานและมิตินิยามเชื่อ แต่ละมิติมี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชนชั้นนำ ระดับองค์กร และระดับมวลชน (Diamond, 1999 : 65-70) ประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่หยั่งรากลึกอย่างมั่นคงแล้ว ผลที่ตามมาจะทำให้ชนชั้นนำและมวลชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขความขัดแย้งนอกระบบรัฐสภาด้วยวิธีการรุนแรง ดังนั้น การที่จะศึกษาปรากฏการณ์ความขัดแย้งภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จำเป็นต้องเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประชาธิปไตยเสียก่อน หากการพัฒนาประชาธิปไตยไทยมีความมั่นคงหยั่งรากลึกแล้ว ความขัดแย้งในลักษณะของการนำมวลชนแต่ละฝ่ายมาต่อสู้กันเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะทุกฝ่ายต่างเชื่อมั่นในกติกาตามระบอบประชาธิปไตย

ในปัจจุบันนี้ ความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่ความรุนแรง ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในรัฐที่ประชาธิปไตยยังขาดความมั่นคง ดังนั้นจึงไม่ปรากฏว่ามีสงครามกลางเมืองเกิดขึ้นในประเทศที่มีประชาธิปไตยหยั่งรากลึกสมบูรณ์แล้ว เพราะการที่จะเกิดสงครามได้นั้นต้องมีชนชั้นนำของสังคมเป็นแกนนำสร้างความรุนแรงและมีมวลชนที่จะตามเข้าไปร่วมก่อความรุนแรงในแต่ละฝ่าย แต่สำหรับรัฐที่ประชาธิปไตยมีการพัฒนาแล้ว ทั้งชนชั้นนำและทุกองค์กรในสังคมจะเห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยว่าเป็น “เกมเดียวในเมือง (Only game in the town)” จึงทำให้ไม่มีการนำประชาชนของแต่ละฝ่ายมาเป็นฐานในการสร้างความขัดแย้ง แต่จะใช้กระบวนการทางรัฐสภาเป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหา การที่ชนชั้นนำได้นำประชาชนในความควบคุมของแต่ละฝ่ายมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย จะทำให้ระดับความขัดแย้งพัฒนามาสู่ระดับสงครามในที่สุด

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดในการสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนรากลึก

ระดับ	บรรทัดฐานและความเชื่อ	พฤติกรรม
ชนชั้นนำ	ผู้นำด้านความคิด วัฒนธรรม ธุรกิจ และองค์การ สังคมต้องเชื่อในความชอบธรรมของประชาธิปไตย ผู้นำทางการเมืองของรัฐบาลและพรรคการเมืองทุกฝ่ายต้องเชื่อว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบรูปแบบรัฐบาลที่ดีที่สุด	ผู้นำรัฐบาล ส่วนราชการ พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญๆ เคารพในสิทธิซึ่งกันและกันในการแข่งขันเข้าสู่อำนาจอย่างสันติ ภายใต้กฎหมาย และยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติทางการเมือง หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง หรือวิธีการนอกกฎหมาย ผู้นำทางการเมืองไม่พยายามใช้กำลังทหารเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง
องค์กร	กลุ่มบุคคล กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต้องยอมรับ หรืออย่างน้อยไม่ต่อต้าน บทบัญญัติการร่าง และการประกาศความชอบธรรมของประชาธิปไตยและบทบัญญัติและองค์กรที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ	ไม่มีกลุ่มบุคคล กลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต้องการล้มประชาธิปไตย หรือใช้ความรุนแรง การฉ้อโกง หรือวิธีการนอกรัฐธรรมนูญหรือไม่เป็นประชาธิปไตยอื่นๆ เพื่อการได้มาซึ่งอำนาจ หรือวัตถุประสงค์ทางการเมือง
มวลชน	มวลชนมากกว่าร้อยละ 70 นิยมชมชอบระบอบประชาธิปไตยมากกว่าระบอบอื่น และน้อยกว่าร้อยละ 15 ชอบในระบอบอำนาจนิยม	ไม่มีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ไม่มีพรรคหรือองค์กรใดชอบการใช้มวลชนเป็นเครื่องมือ ประชาชนธรรมดาไม่ต้องการความรุนแรง หรือวิธีการที่ไม่ถูกกฎหมายอื่นในการกดดันให้ได้ผลประโยชน์ทางการเมืองที่ต้องการ

ที่มา: Larry Diamond, 1999 : 69

ตารางที่ 2 ตัวชี้วัดในการสร้างประชาธิปไตยให้ยั่งยืนรากลึก แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของชนชั้นนำและมวลชนในประเทศที่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนรากลึกนั้นเป็นอย่างไร กล่าวคือ จะไม่มีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือประชาชนไม่ต้องการใช้วิธีการที่ผิดกฎหมายในการกดดันเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นต้น ส่วนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ.2544 เป็นต้นมา เป็นเพราะประชาธิปไตยของไทยยังไม่ถึงขั้นการหยั่งรากลึกอย่างมั่นคง ดังนั้นน่าจะมีปัจจัยบางอย่างที่ำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยยังคงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับ

ประเทศอื่นที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยภายหลังไทย แม้กระทั่งกลุ่มประเทศสังคมนิยมในอดีตต่าง ก็ได้มีการพัฒนาประชาธิปไตยสูงกว่า ได้แก่ โปแลนด์ บัลแกเรีย สาธารณรัฐเช็ก เอสโตเนีย ฮังการี แลตเวีย โรมาเนีย สโลวาเกีย ลิทัวเนีย รวมทั้งประเทศที่เกิดขึ้นใหม่เช่น โครเอเชีย สโลวาเนีย หรือ แม้แต่ประเทศในแอฟริกา เช่น กาน่า (Freedom House, Online, 2008)

จากที่กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่าในการศึกษาความขัดแย้งภายในรัฐนั้น จำเป็นต้องศึกษาระดับการพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย แซมมวล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) ได้เสนอว่ากระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย เป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในลำดับของคลื่น ซึ่งหมายถึงกลุ่มของการส่งผ่านจากระบอบประชาธิปไตยไปยังระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยคลื่นลูกแรกเกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ.1826 - 1926 คลื่นลูกที่สองเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และคลื่นลูกที่สามเริ่มขึ้นในโปรตุเกส ปี ค.ศ. 1974 และขยายมาจนถึงระดับการระเบิดหลังจากปี ค.ศ.1989 (Huntington, 1991 : 13-26) ทำให้การแผ่ขยายของประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นจากเดิมจำนวน 39 ประเทศ ในปี ค.ศ.1974 มาเป็น 123 ประเทศ ในปี ค.ศ.2005 (Mair, 2008 : 111)

ตารางที่ 3 ข้อมูลเสรีภาพของประเทศต่าง ๆ พ.ศ. 2552

ปี ค.ศ.	จำนวนประเทศ	มีเสรีภาพ Free		มีเสรีภาพบางส่วน Partly Free		ไม่มีเสรีภาพ Not Free	
2009	193	89	46%	62	32%	42	22%
1993	190	72	38%	63	33%	55	29%
1972	151	44	29%	38	25%	69	46%

ที่มา: พัฒนาจาก Freedom House, 2009

ฮันติงตันยังได้อธิบายว่าการพัฒนาประชาธิปไตยนั้น มีทฤษฎีและตัวแปรจำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ในการพิสูจน์ เช่น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน การจางหายของระบบศักดินา การมีชนชั้นกลางที่เข้มแข็ง การมีการศึกษาในระดับสูง มีการแบ่งแยกชั่วคราวทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองและกลุ่มชนชั้นนำ มีความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น แต่ไม่มีปัจจัยใดปัจจัยเดียวเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการอธิบายการพัฒนาประชาธิปไตยได้ในทุกประเทศหรือในแต่ละประเทศ ประชาธิปไตยในแต่ละประเทศเป็นผลรวมของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง (Huntington, 1991 : 37-38) ดังนั้นจึง

จำเป็นต้องหาปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยยังอยู่ในระดับไม่เพียงพอที่จะทำให้ชนชั้นนำและมวลชนเชื่อมั่นในระบบ

โด ชูล ชิน (Doh Chull Shin) ได้ตรวจสอบความเกี่ยวข้องของประชาชนที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดและการเติบโตของประชาธิปไตยในช่วงคลื่นลูกที่สาม และพบว่า ภาคประชาสังคม (Civil Society) เป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบอบอำนาจนิยม (Authoritarian) ไปสู่ประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้ง (Electoral Democracy) และตามมาด้วยประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) โดยใช้การวัดการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตยจากมุมมองของประชาชนในภูมิภาคยุโรปใหม่ ลาตินอเมริกา แอฟริกา และเอเชียตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่มีชีวิตร่วมสมัยที่เคยสัมผัสกับระบอบเผด็จการ ระบอบอำนาจนิยม หรือระบอบอื่นก่อนหน้านี้ สรุปว่าโดยทั่วไปแล้วประชาชนส่วนใหญ่สนับสนุนให้ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบแบบอุดมคติ และการสนับสนุนโดยการปฏิบัติและการไม่สนับสนุนระบอบอำนาจนิยม จะทำให้ระบอบมีความมั่นคงมากขึ้น และ นอกจากนี้ยังได้ตรวจสอบความต้องการของประชาชนในสิ่งที่จำเป็นตามระบอบประชาธิปไตยกับการตอบสนองของผู้นำทางการเมือง พบว่าการตอบสนองมีการปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการ เมื่อประชาชนมีความต้องการประชาธิปไตยมากขึ้นระบบทางการเมืองจะเคลื่อนตัวไปเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และเมื่อประชาชนมีความต้องการน้อยกว่าที่ระบบทางการเมืองมอบให้ ระบบก็จะปรับตัวให้มีความเป็นประชาธิปไตยน้อยลง (Doh, 2007 : 260-278) แสดงว่าประชาชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยช่วงคลื่นลูกที่สาม ซึ่งเป็นห้วงเวลาที่กระแสประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมมีเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ประเทศที่ไม่มีประชาธิปไตยเริ่มลดลง ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่ว่าถ้าหากประชาชนไม่ต้องการความรุนแรงแล้วโอกาสที่ความขัดแย้งจะขยายตัวถึงขั้นความรุนแรงและสงครามกลางเมืองนั้นย่อมลดน้อยลง ถึงแม้ว่าจะมีชนชั้นนำมาขึ้นก็ตาม

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย

เซมัวร์ มาร์ติน ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระบบทางการเมืองกับปัจจัยทางสังคม โดยทดสอบสมมุติฐานความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในกลุ่มแองโกล-แซกซอน ยุโรปและละตินอเมริกา ผลการศึกษาพบที่มีความเหมือนกันอย่างคงที่ โดยกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำจะมีประชาธิปไตยต่ำกว่าในประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูงเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจจะทำให้มีการเพิ่มรายได้และการเพิ่มความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจะส่งผลทำให้มีการแผ่ขยายการศึกษาที่สูงขึ้น ทำให้ชนชั้นล่างมีการพัฒนามุมมองทางการเมืองที่กว้างไกลและซับซ้อนมากขึ้น (Lipset, 1963 : 31, 45) ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นภายในรัฐชาติเดียวกัน

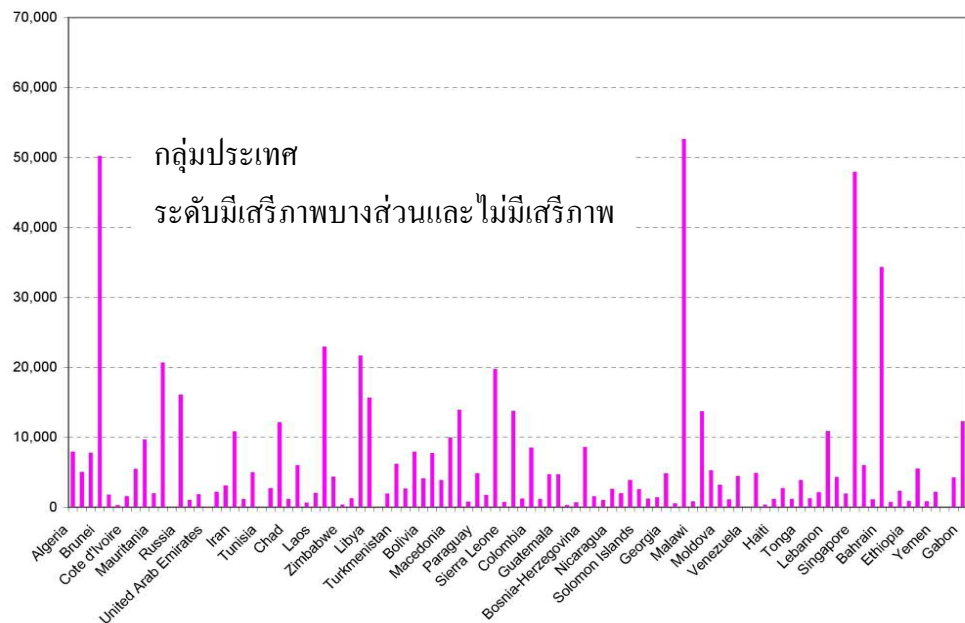
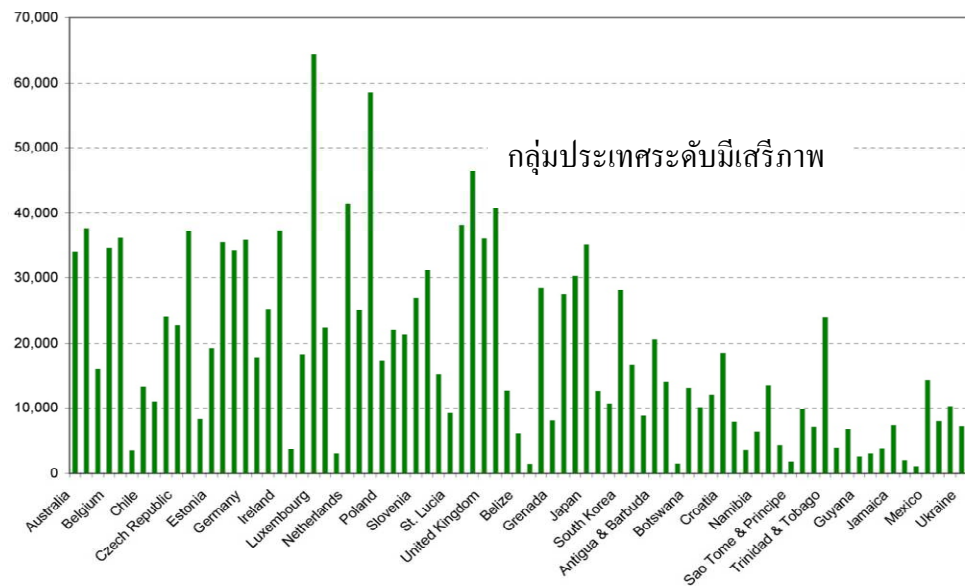
กุลลดา เกษบุญชู ได้ศึกษาและพบว่า การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจโลกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาไปสู่รัฐสมัยใหม่ในอังกฤษและฝรั่งเศส หรือกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจโลกเป็นตัวกำหนดวิวัฒนาการของรัฐ และทำให้เกิดพลังสังคม (Social Forces) มาต่อสู้แข่งขันกัน ในกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งมีความตึงเครียดและความขัดแย้งทางสังคม (กุลลดา เกษบุญชู มีด, 2552 : 359-366) นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาวิวัฒนาการการสร้างรัฐสมัยใหม่ของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ตัวแทนภายในรัฐที่เป็นชนชั้นนำกับระบบเศรษฐกิจโลกทำให้เกิดชนชั้นใหม่ของสังคม และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยของไทยในปี พ.ศ.2475 ไม่ได้เกิดจากพลังทุนนิยม (Mead, 2004 : 179-183) โดยพลังทุนนิยมโลกซึ่งมีจักรวรรดินิยมสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และทำให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมโดยมีการต่อสู้ระหว่างพลังสังคมในไทย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันเป็นผลมาจากพลังอำนาจของทุนนิยม ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนาประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตยในช่วงแรก ๆ การพัฒนาประชาธิปไตยจะยังไม่สมบูรณ์ทำให้กลับไปสู่ระบอบอำนาจนิยมได้ง่าย ดังเช่นประเทศจำนวนมาก ซึ่งเป็นมรดกมาจากอาณานิคมมาก่อน แต่หลังจากได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ไม่นาน ประชาธิปไตยก็ไม่สามารถอยู่รอดต่อไปได้ เช่น คองโก ในจีเรีย เซียร์ราลีโอน โซมาเลีย สุรินัม พม่า ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และศรีลังกา ในขณะที่หลายประเทศก็พยายามที่จะดำรงรักษาให้อยู่รอดต่อไป เช่น บังกลาเทศ หลังปี 1986, ตุรกี หลังปี 1983 ในขณะที่บางประเทศยังคงถูกพันธมิตรครอบครองและได้รับเอกราชมีความเป็นประชาธิปไตยในเวลาต่อมา เช่น เขอร์เมนี ตะวันตก และ ญี่ปุ่น (Przeworski and Others, 2000 : 83-87)

สาเหตุที่ประชาธิปไตยในประเทศที่ยากจนแตกสลายได้ง่าย และกลับไปเป็นการปกครองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยมนั้น จากการศึกษาของ อัดัม เพรโวซกี (Adam Przeworski) ในปี ค.ศ.1985 พบว่าความคงทนของประชาธิปไตยในประเทศที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนเมื่อเทียบสถานะอำนาจการซื้อ (PPP) แล้ว หากมีรายได้ต่ำกว่า 1,000 เหรียญสหรัฐ จะมียุทธศาสตร์ความคงทนนานประมาณ 8 ปี ถ้ามีรายได้ระหว่าง 1,001 – 2,000 เหรียญสหรัฐ ประชาธิปไตยจะมีความคงทนประมาณ 18 ปี แต่ถ้ามากกว่า 6,000 เหรียญสหรัฐ ประชาธิปไตยจะมีความคงทนถาวร ถึงแม้ผลการศึกษาดังกล่าวอาจจะไม่ใช่เป็นกฎที่ใช้ได้ในทุกสถานะ แต่ก็สามารถสรุปได้ว่ายังมีความกินคืออยู่ดีมากเท่าไร ก็ยังทำให้ประชาธิปไตยมีความคงทนอยู่รอดมากขึ้นโดยไม่หันกลับไปสู่ระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยม (Przeworski, 2003 : 16) ซึ่งก็คือการที่ชนชั้นนำและมวลชนในรัฐ

ต่างก็เชื่อมั่นในแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งตามระบอบประชาธิปไตยโดยไม่ใช้ความรุนแรง ในขณะที่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยยังคงเป็นการใช้ความรุนแรงต่อกัน

แผนภาพที่ 1 ความแตกต่างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มประเทศที่มี
ความเป็นประชาธิปไตย

ที่มา: พัฒนาจากฐานข้อมูล 1. Freedom House, 2008

2. World Bank, 2008

จากทฤษฎีการพัฒนาประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อนำข้อมูลการวัดความเป็นประชาธิปไตยของ Freedom House ปี ค.ศ.2008 และข้อมูลรายได้มวลรวมประชาชาติต่อคน (Gross National Income per Capita, PPP) ของธนาคารโลกปี ค.ศ.2008 ซึ่งได้แปลงค่าเปรียบเทียบภาวะเสมอภาคของอำนาจซื้อและปัจจัยความแตกต่างทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศแล้ว จำนวน 193 ประเทศ มาแสดงให้เห็นในภาพรวมตามแผนภาพที่ 1 แล้ว จะเห็นความแตกต่างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มที่มีความเป็นประชาธิปไตยสูง และกลุ่มประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยต่ำได้อย่างชัดเจน สอดคล้องตามทฤษฎีที่ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยจะพบมากในประเทศที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจมาก

สำหรับประเทศประชาธิปไตยที่อยู่ในระดับมีเสรีภาพบางส่วน (Partly Free) และไม่มีเสรีภาพ (Not Free) แต่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจสูงตามที่ปรากฏในรูปนั้น จำเป็นต้องแยกพิจารณาปัจจัยอื่นที่ทำให้มีความเป็นประชาธิปไตยน้อยในแต่ละประเทศ โดยกลุ่มประเทศผู้ผลิตน้ำมันซึ่งเป็นมุสลิม ได้แก่ บรูไน คูเวต ซาอุดีอาระเบีย บาห์เรน และมาเลเซีย ซึ่งมีปัจจัยจากระบบการปกครองตามแบบโลกมุสลิมที่ยอมรับนำหลักประชาธิปไตยเข้ามาใช้ในประเทศ เฉพาะที่มีความสอดคล้องตามหลักศาสนาอิสลามเท่านั้น สำหรับซาอุดีอาระเบียและบรูไนไม่มีปัจจัยจากการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันกระแสประชาธิปไตยเริ่มเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองโลกมุสลิมเพิ่มมากขึ้น (Syed, 2001 : 279-280, 293) ส่วนประเทศที่เหลือ คือ สิงคโปร์ซึ่งมีความเป็นประชาธิปไตยบางส่วน และรัสเซียซึ่งยังมีความเป็นประชาธิปไตยในระดับไม่มีเสรีภาพ

ลิปเซทได้อธิบายไว้ว่า การที่ประชาชนจะยอมรับบรรทัดฐานของประชาธิปไตยได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่กว้างไกล โดยชี้ให้เห็นมุมมองทางจิตวิทยาที่แตกต่างกันระหว่างชนชั้นกลาง (Middle-class) และชนชั้นล่างหรือผู้ใช้แรงงาน (Working-class) โดยชนชั้นล่างจะมองเพียงเฉพาะตนเอง มียุทธศาสตร์ที่สั้นและตายตัว ไม่สามารถมองเห็นสองด้านของเหรียญเดียวกันได้ ไม่มีความสามารถในการรับรู้ทางเลือกที่ซับซ้อนและผลที่ตามมาของการกระทำ ซึ่งเป็นผลมาจากระดับการศึกษาที่จำกัด ชนชั้นล่างจึงถูกชักจูงได้ง่ายมากกว่าชนชั้นกลาง ตัวอย่างเช่น ผู้ถูกชักจูงเข้าสู่พรรคคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นล่าง (Lipset, 1963 : 108-114) ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ (Maslow's Hierarchical Theory of Motivation) ของ Maslow

Maslow เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้แนวโน้มของบุคคลในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการ ความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง เป็นความจริงที่จะกล่าวว่ากระบวนการของแรงจูงใจเป็นหัวใจ

ของทฤษฎีบุคลิกภาพของ Maslow เมื่อบุคคลปรารถนาที่จะได้รับความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งแล้วก็จะยังคงเรียกร้องความพึงพอใจสิ่งอื่นๆ ต่อไป เป็นลำดับดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุดและสังเกตเห็นได้ชัดที่สุด จากความต้องการทั้งหมดเป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เมื่อความต้องการทางด้านร่างกายได้รับความพึงพอใจแล้วบุคคลก็จะพัฒนาการไปสู่ขั้นใหม่ต่อไป ซึ่งขั้นนี้เรียกว่าความต้องการความปลอดภัยหรือความรู้สึกมั่นคง (Safety or Security) Maslow กล่าวว่าความต้องการความปลอดภัยนี้จะสังเกตได้ง่ายในทารกและในเด็กเล็กๆ ตัวอย่างเช่น ทารกจะรู้สึกกลัวเมื่อถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพัง ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเองให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ทำให้บุคคลรู้สึก “ปลอดภัย” เป็นต้น

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของเป็นความต้องการขั้นที่ 3 ความต้องการนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการความปลอดภัยได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือกับผู้อื่น สมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับบุคคล กล่าวคือบุคคลจะรู้สึกเจ็บปวดมากเมื่อถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครยอมรับ หรือถูกตัดออกจากสังคม

4. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Self-esteem Needs) ความต้องการในขั้นต่อไป คือต้องการได้รับความนับถือยกย่อง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) และความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from Others)

4.1 ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความสามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็นอิสระ ความรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จ

4.2 ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น (Esteem from Others) คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับการยกย่อง ได้รับการยอมรับ มีสถานภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานและเป็นที่ชื่นชมยินดี

5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization Needs) ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง เป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสม บุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ทำทนาย

ความสามารถและศักยภาพของเขา เช่นนักดนตรีก็ต้องใช้ความสามารถทางด้านดนตรี ศิลปินก็ต้องวาดรูป ก็จะต้องเขียนโคลงกลอน

แนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองไทยในปัจจุบัน ที่พื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกกำหนดเป็นพื้นที่ช่วงชิงของพรรคการเมืองทั้งสองฝ่าย โดยประชาชนยังคงมีความยากจน และมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เชื่อมั่นในผู้นำทางการเมืองในพื้นที่อย่างมาก มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้นแทรกอยู่ในพื้นที่เหล่านั้น ส่วนประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความเจริญทางเศรษฐกิจมากที่สุด โดยมีภาคใต้และภาคกลางรองลงมา ในขณะที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเจริญทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด

เมื่อพิจารณารายได้มวลรวมประชาชาติต่อคนของไทยที่ 5,990 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อปีแล้ว พบว่าสามารถจัดอยู่ได้ทั้งสองกลุ่มตามแผนภาพที่ 1 ในปัจจุบันจึงถูกจัดอยู่ในกลุ่มมีเสถียรภาพบางส่วน อย่างไรก็ตาม ประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจน้อยกว่าไทยบางประเทศก็อาจมีการพัฒนาประชาธิปไตยดีกว่าไทย นอกจากนั้น ประเทศอดีตอาณานิคมก็อาจมีการพัฒนาประชาธิปไตยที่ดี เช่น อินเดีย ในขณะที่พม่าซึ่งเป็นอดีตอาณานิคมของอังกฤษเหมือนกันกลับมีการพัฒนาประชาธิปไตยที่ช้ากว่า แสดงให้เห็นว่าจำเป็นต้องมีปัจจัยอื่นนอกจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย โดยปัจจัยที่อธิบายได้ในประเทศหนึ่งอาจจะไม่สามารถนำไปใช้อธิบายกับอีกประเทศหนึ่งได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย

การศึกษาของประชาชนไทยยังจัดอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่ประชาธิปไตยพัฒนาแล้ว และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยเป็นไปอย่างล่าช้า อัดัม เพรโวซกี (Adam Przeworski) และคณะ ได้ทำการวิจัยพบว่าการศึกษาสูงจะทำให้เห็นคุณค่าของประชาธิปไตยมากขึ้น โดยปัจจัยระยะเวลาการศึกษาของประชาชนที่เป็นกำลังแรงงานจะช่วยเพิ่มความอยู่รอดของระบอบประชาธิปไตยไม่ให้เกิดมาเป็นแบบระบอบเผด็จการ (Dictatorship) ผลการวิจัยสรุปว่าความเป็นไปได้ที่ประชาธิปไตยจะเสื่อมสลายในประเทศที่กำลังแรงงานมีระยะเวลาการศึกษาเฉลี่ยน้อยกว่า 3 ปี คือ 0.1154 ถ้าระยะเวลาการศึกษาเฉลี่ย 3-6 ปี ความเป็นไปได้จะลดลงเหลือ 0.0620 หากระยะเวลาการศึกษาเฉลี่ย 6-9 ปี ความเป็นไปได้จะลดลงเหลือ 0.0080 และเมื่อมีระยะเวลาการศึกษาเฉลี่ยมากกว่า 9 ปี ขึ้นไป จะไม่มีความเป็นไปได้ที่จะกลับไปสู่ระบอบเผด็จการอีก (Przeworski and Others, 2000 : 101)

นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาที่ยืนยันแนวทางดังกล่าว โดยเซมัวร์ มาร์ติน ลิปเซต (Seymour Martin Lipset) พบว่าถ้าหากระดับการศึกษาของประชาชนภายในประเทศสูงขึ้น จะมีโอกาสที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่า มีข้อมูลที่สนับสนุน เช่น ในยุโรป ประเทศที่มีประชาธิปไตย

มากกว่าจะมีระดับการศึกษาของประชาชนขั้นต่ำเฉลี่ย 96% ส่วนประเทศที่มีประชากรปไโดยต่ำกว่า จะมีระดับการศึกษาเฉลี่ย 85% สำหรับในละตินอเมริกา ประเทศที่มีความเป็นเผด็จการน้อยกว่าจะมีระดับการศึกษาของประชาชนเฉลี่ย 74% ส่วนประเทศที่มีความเป็นเผด็จการมากกว่า จะมีระดับการศึกษาเฉลี่ย 46% ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับประชากรปไโดยดังกล่าวมีนัยสำคัญอย่างมาก ทำให้รัฐบาลหลายประเทศได้พยายามเพิ่มการศึกษาของประชาชนเพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตย (Lipset, 1963 : 38-39)

จากรายงานการศึกษาของคนไทย เกี่ยวกับระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงาน ที่มีงานทำ อายุ 15 - 59 ปี ในระหว่างปี พ.ศ.2542-2544 พบว่ามีการศึกษาระดับก่อนประถม 3.2 % ระดับประถมศึกษา 57.6 % ระดับมัธยมต้น 11.4 % ระดับมัธยมปลาย 9.7% และระดับอุดมศึกษา 18.1% (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, เมษายน 2546) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ ประชาชนในประเทศที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยสมบูรณ์แล้ว ยังนับว่าการศึกษาของประชาชน ไทยอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก และมีแนวโน้มที่เป็นปัจจัยสำคัญทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไป ด้วยความล่าช้า

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างการศึกษาของไทยกับประเทศที่มีพัฒนาประชาธิปไตยสูง

	ประถมศึกษา	มัธยมต้น	มัธยมปลาย	อุดมศึกษา	หมายเหตุ
OECD	0	30	43	27	ข้อมูล พ.ศ.2550 อายุ 25-64 ปี
EU19	0	29	47	24	
สหรัฐฯ	0	12	48	40	
อังกฤษ	0	32	37	32	ไทย : ข้อมูล พ.ศ.2544 อายุ 15-59 ปี
เกาหลีใต้	0	12	48	40	
ไทย	57.6	11.4	9.7	18.1	

ที่มา: 1. คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546

2. OECD, 2009

จากตารางที่ 4 เปรียบเทียบความแตกต่างการศึกษาของไทยกับประเทศที่มีพัฒนา ประชาธิปไตยสูง ซึ่งเป็นข้อมูลการศึกษาของประชาชนประเทศที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยสูง อายุ 25 - 64 ปี ในปี พ.ศ. 2550 สรุปได้ว่า ระดับอุดมศึกษาของประชากรในกลุ่ม OECD 28% กลุ่ม สหภาพยุโรป (EU) 24% สหรัฐฯ 40% อังกฤษ 32% และเกาหลีใต้ 35% ส่วนระดับมัธยมปลายขึ้น ไป ในกลุ่ม OECD 70% กลุ่ม EU 71% สหรัฐฯ 88% อังกฤษ 68% และเกาหลีใต้ 78% สำหรับ เกาหลีใต้ระดับมัธยมปลาย อายุ 25 - 34 จำนวน 100% อายุ 55 - 64 จำนวน 40% ซึ่งนอกจากเป็น

ประเทศที่มีการศึกษาสูงแล้ว ยังแสดงถึงพัฒนาการก้าวกระโดดทางการศึกษามากที่สุดในโลกในช่วง 30 ปี โดยสามารถยกระดับการศึกษามัธยมศึกษาของประชาชนจากเดิม 40% ให้เป็น 100% (OECD, 2009 : 29, 38) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาของประชาชนไทยยังต่ำมาก และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

แนวคิดและทฤษฎีระบบระหว่างประเทศกับความขัดแย้งภายในรัฐ

ความขัดแย้งของประเทศไทยในปัจจุบันได้ลดลงจากระดับความรุนแรง แต่ยังคงอยู่ในระดับการแบ่งฝ่าย ซึ่งยังไม่ทราบทิศทางแนวโน้มการพัฒนาว่าจะลดลงเหลือเพียงความเห็นที่แตกต่างกันหรือยกระดับขึ้นไปสู่ความรุนแรงจนถึงขั้นการขยายตัวเป็นสงครามกลางเมือง

ตามที่ เคนเนธ วอลต์ซ กล่าวว่า “...เราไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์ที่เป็นผู้นำประเทศได้ แต่เราสามารถเปลี่ยนสถาบันทางสังคมและการเมืองภายในประเทศที่กำหนดนโยบายภายในรัฐได้..” (Waltz, 1954 : 40-41) จึงได้มีการพัฒนาหลักการความรับผิดชอบในการปกป้อง (Responsibility to Protect) ขึ้นเพื่อสนับสนุนความมั่นคงระหว่างประเทศและสิทธิมนุษยชนโดยประชาคมระหว่างประเทศสามารถแทรกแซงอธิปไตยของรัฐได้หากเกิดความสูญเสียต่อประชาชนจำนวนมาก พร้อมกับการจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) ขึ้นเพื่อลงโทษแก่การกระทำที่เป็นต่ออาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (เกรียงศักดิ์ แจ้งสว่าง, ออนไลน์, 2548) ซึ่งระบบเหล่านี้ ได้ช่วยให้ความขัดแย้งภายในรัฐลดระดับความรุนแรงลงในปัจจุบันเนื่องจากทุกฝ่ายที่ขัดแย้งและใช้ความรุนแรงเริ่มตระหนักถึงผลที่จะได้รับหลังจากความขัดแย้งยุติลง

1. หลักการความรับผิดชอบในการปกป้อง (The Responsibility to Protect)

การแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) ได้เกิดขึ้นมานานกว่า 185 ปีแล้วในศตวรรษที่ 19 ในสมัยนั้นการป้องกันเป็นไปเพื่อชาวคริสเตียนผิวขาวเท่านั้น และต่อมาเริ่มเป็นแบบพหุภาคี (Multilateral) มากขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ.1945 เป็นต้นมา รัฐได้พยายามปฏิเสธการแทรกแซงแบบเอกภาคี (Unilateral) ที่อ้างว่าเพื่อมนุษยธรรม ทั้งที่ในอดีตเคยเป็นบรรทัดฐานที่ยอมรับได้ ในปลายศตวรรษที่ 20 การป้องกันได้ขยายครอบคลุมไปถึงประชาชนที่ไม่ใช่ผิวขาวและไม่ใช่คริสเตียน และขยายเป็นแบบพหุภาคีเพื่อให้ได้รับความชอบธรรม ต่อมา ในปี ค.ศ.2001 คณะกรรมาธิการระหว่างประเทศว่าด้วยการแทรกแซงและอธิปไตยของรัฐ ได้เสนอรายงานเรื่อง “ความรับผิดชอบในการปกป้อง” โดยมีประเด็นที่ชี้ให้เห็นว่า เมื่อใดจึงเป็นการเหมาะสมที่จะเข้าแทรกแซงรัฐอื่น เพื่อให้ความคุ้มครองและปกป้องประชาชนที่ตกอยู่ในอันตรายของรัฐที่ถูก

แทรกแซงนั้น และสามารถนำมาใช้เป็นกลไกหนึ่งเพื่อจัดระเบียบระหว่างประเทศในสภาวะอนาธิปไตย

1.1 การเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐาน (Normative Change) ในระบบระหว่างประเทศ

ระบบระหว่างประเทศในปัจจุบันเป็นรัฐอธิปไตย (Sovereign State) ในสภาวะอนาธิปไตย (Anarchy) จึงจำเป็นที่จะต้องมีการใช้กลไกในการจัดระเบียบระหว่างประเทศ (International Order) โดยมีความเกี่ยวข้องกับอธิปไตยของรัฐ และได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามบรรทัดฐานในด้านต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป หลักการความรับผิดชอบในการปกป้องเป็นกลไกหนึ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่จากการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานและระบบระหว่างประเทศในปัจจุบัน ในขณะที่ระบบระหว่างประเทศในสภาวะอนาธิปไตยได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐทูลารัฐเท่าเทียมกัน แต่ในข้อเท็จจริงแล้วรัฐมีขีดความสามารถในการจัดการภายในไม่เท่ากัน โดยเฉพาะรัฐในโลกที่สามส่วนใหญ่เพิ่งจะเริ่มได้รับเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการสร้างรัฐ สร้างชาติ และจัดกระบวนการบริหารจัดการ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นมา

แนวความคิดตามหลักสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ตั้งแต่ปี ค.ศ.1648 ระบุว่า การเป็นรัฐอธิปไตยจะทำให้ได้รับการคุ้มครองต่าง ๆ ต่อมาการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานในระบบระหว่างประเทศทำให้การใช้กำลังเข้าแทรกแซงในปัจจุบันไม่ง่ายเหมือนกับในอดีต เนื่องจากในปัจจุบันรัฐมีการขึ้นต่อกัน (Interdependence) สูง ธรรมชาติความเป็นรัฐ คือ การจัดอธิปไตยภายในเหนือเขตแดนที่จะวางกฎหมาย ควบคุมอำนาจและจัดระเบียบโดยชอบธรรม ส่วนอธิปไตยภายนอกคือการยอมรับจากนานาชาติ แต่บรรทัดฐานใหม่ได้เกิดขึ้น มีการระบุว่าหากมีการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในรัฐอย่างร้ายแรง จะไม่ได้รับการยอมรับจากภายนอก การเพิ่มขึ้นของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ โดยเฉพาะสถาบันระหว่างประเทศ (International Institution) และองค์กรเอกชนมีส่วนทำให้การดำรงอำนาจของรัฐ ต้องคำนึงถึงความชอบธรรม (legitimacy) มากขึ้น

กลไกที่ใช้ในการจัดระเบียบระหว่างประเทศ ได้มีการพัฒนามาตามลำดับ ในศตวรรษที่ 18 ได้ใช้ดุลอำนาจ (Balance of Power) คือมีสงครามระหว่างรัฐแต่ไม่มีการแทรกแซง ในศตวรรษที่ 19 เริ่มมีการแทรกแซงในระบบ Concert of Europe โดยมูลเหตุของการใช้กำลังแทรกแซงลดลง ยกเว้นการป้องกันตนเอง (Self Defense) และเพื่อมนุษยธรรม (Humanitarian) เท่านั้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการจัดตั้งสันนิบาตชาติ (The League of Nations) ที่ยึดถือความมั่นคงร่วม (Collective Security) ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งเป็นองค์การสหประชาชาติ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และในระหว่างสงครามเย็น ในเขตอิทธิพลของมหาอำนาจ (Sphere of

Influence) การแทรกแซงกระทำได้โดยไม่ต้องใช้สหประชาชาติ ส่วนในปลายศตวรรษที่ 20 ได้เพิ่มความมั่นคงแบบพหุภาคี (Multilateral Security) ขึ้นมา

1.2 บรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชน มนุษยธรรม และประเด็นความมั่นคงใหม่

ในช่วงสงครามเย็น เหตุผลทางด้านสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมยังไม่เป็นข้ออ้างที่จะใช้แทรกแซงได้ ตัวอย่างเช่น การแทรกแซงของเวียดนามเพื่อล้มล้างรัฐบาลเขมรแดงที่มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ในปี 1979 ทั้ง ๆ ที่มีเงื่อนไขที่จะเข้าไปแทรกแซงได้ แต่เนื่องจากการแทรกแซงของเวียดนามรัฐเดียว และมีทีท่าว่าจะยึดครองกัมพูชาโดยไม่มีการส่งมอบอำนาจให้กับรัฐบาลกัมพูชาอย่างแท้จริง จึงทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากประชาคมระหว่างประเทศ

รูปแบบความมั่นคงยุคหลังสงครามเย็น ได้เปลี่ยนจากเดิมที่เป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ (Interstate Conflict) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนไปสู่ความขัดแย้งภายในรัฐ (Intrastate Conflict) ซึ่งเป็นความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่มีผลกระทบต่อประชาชนในรัฐมากขึ้น คำว่าอธิปไตยจึงต้องครอบคลุมไปถึงการปกป้องประชาชนภายในรัฐซึ่งรัฐจะต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานและเกียรติภูมิของของประชาชนในรัฐนั้นด้วย

1.3 การเปลี่ยนจากการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรมมาเป็นความรับผิดชอบในการปกป้อง

การแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม (Humanitarian Intervention) ถูกนำมาใช้เป็นระยะเวลายาวนานแล้ว เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยงภัยซึ่งเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ รายงานฉบับนี้ได้เปลี่ยนมาเป็น ความหมายของการแทรกแซงทางทหารเพื่อปกป้องชีวิตมนุษย์มากกว่าใช้คำว่า การแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม โดยมุ่งเน้น “ความรับผิดชอบในการปกป้อง” มากกว่า “สิทธิในการแทรกแซง” และได้มีการเปลี่ยนมุมมองใหม่ดังนี้

1.3.1 การประเมินปัญหาที่เกิดขึ้น พิจารณาจากมุมมองของผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือมากกว่าจากมุมมองของผู้ที่กำลังจะเข้าแทรกแซง (ซึ่งเดิมได้รับการยินยอม)

1.3.2 ความรับผิดชอบในการปกป้อง ตกเป็นของประชาคมระหว่างประเทศ เมื่อรัฐนั้นไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะทำหน้าที่ ซึ่งรัฐนั้นอาจจะเข้าร่วมมือด้วย

1.3.3 ความรับผิดชอบในการปกป้องไม่ได้หมายถึงเฉพาะความรับผิดชอบในการตอบโต้ต่อหายนะเท่านั้น แต่หมายถึง ความรับผิดชอบในการป้องกันไม่ให้เกิดหายนะ และความรับผิดชอบในการฟื้นฟูบูรณะหลังเหตุการณ์ไปพร้อมกันด้วย

สาระสำคัญของ “ความรับผิดชอบในการปกป้อง” คือ รัฐอธิปไตยทั้งปวงมีความรับผิดชอบเป็นเบื้องต้นที่จะปกป้องพลเมืองของตนจากความหายนะและภัยพิบัติต่าง ๆ ที่หลีกเลี่ยงได้ จากการสังหารหมู่ จากความอดอยาก และจากการข่มขืนอย่างเป็นระบบ ในกรณีที่

รัฐนั้นไม่สามารถ หรือไม่เต็มใจที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวหรือมีส่วนร่วมทำให้เกิดความสูญเสีย ความรับผิดชอบในการปกป้องคุ้มครองพลเมืองข้างต้นก็จะตกเป็นภาระของประชาคมระหว่างประเทศที่อาจจะพิจารณาใช้กำลังเข้าแทรกแซง

2. ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ

ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal Court) หรือเรียกโดยย่อว่า "ธรรมนูญกรุงโรมฯ" (Rome Statute) เป็นสนธิสัญญาซึ่งมีเนื้อหาสาระเป็นการจัดตั้งและจัดเขตอำนาจศาลอาญาระหว่างประเทศ ธรรมนูญนี้ได้รับความเห็นชอบจากประเทศต่าง ๆ ณ การประชุมทางการทูตที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 โดยในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551 ปรากฏว่ามีประเทศเข้าเป็นรัฐภาคีแห่งธรรมนูญนี้แล้วจำนวน 116 ประเทศ ขณะนี้ ประเทศไทยได้ลงนามในธรรมนูญกรุงโรมฯ แล้วตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2543 แต่ยังมีได้ให้สัตยาบัน

หลังจากที่มีการเจรจาตกลงกันมาแล้วหลายปี เพื่อให้มีการจัดตั้งคณะตุลาการระหว่างประเทศเป็นการถาวรให้มีหน้าที่พิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดร้ายแรงและมีผลกระทบต่อหลายประเทศ เช่น การล้างชาติ สมัชชาสหประชาชาติจึงจัดการประชุมทางการทูต เพื่อจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศ (United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court) ระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน-17 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ขึ้นที่กรุงโรม สาธารณรัฐอิตาลี ซึ่งในวันสุดท้ายของการประชุม ที่ประชุมได้ให้การรับรอง "ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ" ด้วยมติหนึ่งร้อยยี่สิบเสียงต่อเจ็ดเสียง ทั้งนี้ มียี่สิบเอ็ดประเทศงดออกเสียง ประเทศเจ็ดประเทศที่ไม่เห็นชอบกับธรรมนูญกรุงโรมฯ ได้แก่ อิรัก อิสราเอล ลิเบีย จีน กาตาร์ สหรัฐอเมริกา และเยเมน

สำหรับประเทศไทยนั้น เป็นประเทศหนึ่งที่ลงมติสนับสนุนธรรมนูญกรุงโรมฯ ในการประชุมดังกล่าว และได้ร่วมลงนามธรรมนูญกรุงโรมฯ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2543 แต่ยังมีได้ให้สัตยาบันจนถึงขณะนี้ เนื่องจากต้องพิจารณาตามขั้นตอนที่กฎหมายในประเทศกำหนดไว้ก่อน โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2542 แต่งตั้ง "คณะกรรมการพิจารณาธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศ" ขึ้น ตามที่กระทรวงต่างประเทศเสนอ มีหน้าที่พิจารณาผลดีและผลเสียของการเข้าเป็นรัฐภาคีแห่งธรรมนูญฯ ตลอดจนพิจารณาว่าต้องออกกฎหมายเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร รวมทั้งดำเนินการต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น เผยแพร่เนื้อหาสาระของธรรมนูญฯ ให้แก่สาธารณชน

วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2542 คณะกรรมการพิจารณาธรรมนูญศาลอาญาระหว่างประเทศมีคำสั่งแต่งตั้ง "คณะอนุกรรมการแปลธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ" ขึ้น ประกอบด้วยกรรมการสิบนาย เป็นผู้แทนจากส่วนราชการต่าง ๆ คือ สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ กระทรวงยุติธรรม, สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักงานอัยการสูงสุด, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม และกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ มีหน้าที่แปลธรรมนูญกรุงโรมฯ เป็นภาษาไทย ใช้เวลาสองปีจึงแปลเสร็จในวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2544 ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549 นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ อธิบดีสมาชิกวุฒิสภา ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยให้สัตยาบันสำหรับธรรมนูญกรุงโรมฯ เสียที ทั้งนี้ หากประเทศไทยให้สัตยาบันแล้ว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อธิบดีนายกรัฐมนตรีย่อมอาจถูกสอบสวนโดยศาลอาญาระหว่างประเทศ สำหรับความผิดต่อมนุษยชาติในกรณีที่ตั้งให้กระทำวิสามัญฆาตกรรมผู้ต้องสงสัยในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจำนวนสองพันห้าร้อยคนโดยมิได้สอบสวนเสียก่อนในช่วง พ.ศ. 2546 เพื่อมิให้สืบสาวไปถึงผู้บงการที่อยู่เบื้องหลังซึ่งอาจเป็นบุคคลสำคัญในแวดวงสังคม กรณีนี้รู้จักกันในชื่อ "การฆ่าตัดตอน"

สราวุธ เบญจกุล รองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ได้อธิบายถึงการดำเนินการของศาลอาญาระหว่างประเทศ ไว้ สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้ (สราวุธ เบญจกุล, 2554)

ปัจจุบันมีการกระทำที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศเกิดขึ้นในสังคมประชาคมโลกมากมาย เช่น เมื่อเกิดสงครามอาจมีการนำเอาเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ไปเป็นทหารในกองกำลังและให้สู้รบในสงคราม การใช้กำลังทางทหารที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของพลเมืองที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การกักขังและลงโทษบุคคลที่มีแนวความคิดตรงกันข้ามกับกลุ่มพวกพ้องของตนอย่างไม่เป็นธรรม หรือแม้กระทั่งการค้ามนุษย์ ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้มีลักษณะเป็นการละเมิดหลักสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นสากล และยังถือเป็นภัยคุกคามต่อมนุษยชาติอย่างร้ายแรงที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จากแนวคิดดังกล่าวที่ประชุมทางการทูตขององค์การสหประชาชาติ (UN Diplomatic Conference) จึงได้มีข้อสรุปให้ใช้ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ (Rome Statute of the International Criminal Court) และมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2545 เป็นต้นมา หลังจากมีการให้สัตยาบันของ 60 ประเทศ ในขณะนี้ศาลอาญาระหว่างประเทศมีรัฐที่เป็นภาคีสมาชิกทั้งหมด 116 รัฐ โดยมี 15 รัฐมาจากภาคพื้นทวีปเอเชีย ในส่วนของประเทศไทยได้มีการลงนามรับรองในธรรมนูญกรุงโรมฯ ตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม 2543 แต่จนถึงขณะนี้ยังไม่ได้มีการให้สัตยาบัน ศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) ถูกจัดตั้งขึ้นตามธรรมนูญกรุงโรมฯ ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์

ทั้งนี้ จากสถิติที่ปรากฏตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2545 ศาลอาญาระหว่างประเทศได้รับคำร้องขอให้ดำเนินการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องมากกว่า 8,733 คำร้อง จาก 140 ประเทศ โดยคำร้องส่วนใหญ่มาจากสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมัน รัสเซีย และฝรั่งเศส

ศาลอาญาระหว่างประเทศเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะคดีที่เกิดขึ้นในรัฐภาคี และรัฐอื่นที่ยอมรับอำนาจของศาล และมีอำนาจพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล และมีอำนาจไต่สวน ดำเนินคดี และพิพากษาคดีบุคคลได้ แต่มีข้อจำกัดคือสามารถพิจารณาเฉพาะอาชญากรรมที่กำหนดไว้ใน ธรรมนูญกรุงโรมฯ อันได้แก่

1. อาชญากรรมอันเป็นการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (The Crime of Genocide)
2. อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ (Crimes Against Humanity)
3. อาชญากรรมสงคราม (War Crimes)
4. อาชญากรรมอันเป็นการรุกราน (The Crime of Aggression)

ในปัจจุบัน ศาลอาญาระหว่างประเทศ มีคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณา 6 คดี เกี่ยวข้องกับประเทศอูกานดา คองโก แอฟริกากลาง ชูดาน เคนยา และลิเบีย จะเห็นได้ว่าบางประเทศอาจไม่ใช่ประเทศที่มีสถานะเป็นรัฐภาคีของธรรมนูญกรุงโรมฯ แต่ศาลอาญาระหว่างประเทศก็สามารถมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญกรุงโรมฯ มาตรา 13 ให้มีการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล ได้ 3 กรณี คือ

1. รัฐภาคีเป็นผู้เสนอคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้แก่ กรณีของประเทศอูกานดา คองโก และแอฟริกากลาง

2. คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) เป็นผู้เสนอคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้แก่ กรณีของประเทศชูดาน ที่ไม่ได้เป็นรัฐภาคี และกรณีของประเทศลิเบีย ซึ่งเป็นคดีล่าสุดที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเสนอคดีต่ออัยการให้นำคดีเข้าสู่การพิจารณา เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2554

3. อัยการเป็นผู้เสนอคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอาญาระหว่างประเทศ ได้แก่ กรณีของประเทศเคนยาที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2553 โดยองค์คณะตุลาการที่พิจารณาคดีเบื้องต้น (Pre-Trial Chamber II) ได้อนุญาตให้อัยการดำเนินการสืบสวน สอบสวน เพื่อหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดี

นอกจากนี้ ศาลอาญาระหว่างประเทศยังมีหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการพิจารณาว่าจะรับคดีที่มีการร้องขอไว้พิจารณาหรือไม่ โดยอาศัยหลักที่เรียกว่า “หลักการเสริมเขตอำนาจศาลภายในของรัฐ” (Principle of Complementarities) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมเขตอำนาจศาลทางอาญาของรัฐ ในกรณีที่รัฐไม่สามารถดำเนินคดีได้ หรือไม่สามารคดีได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ และจากหลักการเช่นนี้เองทำให้ศาลอาญาระหว่างประเทศสามารถเข้ามามีส่วนสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในการคุ้มครองผู้ถูกคุกคามตามความคิดที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญกรุงโรมฯ โดยมีได้เข้าไปก้าวก่ายเขตอำนาจศาลภายในประเทศ เพียงแต่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและช่วยแก้ไขปัญหในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมในประเทศนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ ธรรมนูญกรุงโรมฯ มาตรา 17 จึงได้บัญญัติให้มีเงื่อนไขในการรับคำร้องขอนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลอาญาระหว่างประเทศไว้ โดยมีสาระสำคัญในกรณีที่ศาลจะไม่รับคดีไว้พิจารณาหากปรากฏข้อเท็จจริงว่า

1. คดีอยู่ระหว่างการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีภายในรัฐภาคีที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น เว้นแต่รัฐนั้นจะไม่สนใจ หรือไม่มีความสามารถในการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีได้อย่างแท้จริง

2. คดีนั้นมีการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีภายในรัฐที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นแล้ว และรัฐตัดสินใจที่จะไม่ดำเนินคดีกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่การตัดสินใจนั้นเป็นผลมาจากการที่รัฐไม่สนใจ หรือไม่มีความสามารถในการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีได้อย่างแท้จริง

3. บุคคลที่เกี่ยวข้องได้ถูกดำเนินคดีในความคิดที่เกี่ยวข้องนั้นแล้ว และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจถือว่ายอมรับได้ เพราะการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เพิ่มขึ้นในศาลอื่นนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลที่เกี่ยวข้องจากความรับผิดชอบทางอาญา หรือการพิจารณาคดีนั้นปราศจากความเป็นอิสระหรือเป็นกลาง

4. คดีนั้นไม่มีสาระเพียงพอที่ศาลอาญาระหว่างประเทศจะยกขึ้นมาวินิจฉัย

นอกจากนี้ ธรรมนูญกรุงโรมฯ ยังได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมถึงการพิจารณากรณีของข้อยกเว้นในเรื่องของ “ความสนใจ” ที่จะสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด โดยศาลต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่ามีลักษณะเป็นการกระทำความผิดต่อไปนี้หรือไม่

1. การดำเนินกระบวนการพิจารณาและการตัดสินใจในรัฐมีขึ้นเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องพ้นจากความรับผิดชอบทางอาญา

2. มีความล่าช้าเกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

3. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้น ขาดความเป็นอิสระและเป็นกลาง อีกทั้งปรากฏมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

สำหรับการพิจารณาถึงกรณีของรัฐ “ขาดความสามารถ” ในการสืบสวนสอบสวน หรือฟ้องร้องดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดนั้น ธรรมนูญกรุงโรมฯ บัญญัติให้ศาลต้องพิจารณาถึงความสามารถของรัฐภาคีในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ความสามารถในการแสวงหาพยานหลักฐาน รวมถึงความสามารถในการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมของรัฐนั้นด้วย

จากบทบัญญัติของธรรมนูญกรุงโรมฯ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาลอาญาระหว่างประเทศดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญของสนธิสัญญานี้เกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะร่วมมือกัน เพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อมนุษยชาติ และกระทบต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลอาญาระหว่างประเทศขึ้น เพื่อเยียวยาและบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาร้ายแรงบางประเภท และสามารถร้องขอความเป็นธรรมต่อศาล ไม่ว่าการกระทำนั้นๆ จะเป็นการกระทำส่วนหนึ่งของรัฐบาล หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐบาลที่ใช้อำนาจอธิปไตย หรือว่าการกระทำนั้นจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล หรือคณะบุคคลที่ต่อสู้ ต่อต้าน หรือเป็นกบฏ หรือมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงรัฐบาล หรือระบอบการปกครองที่ครองอำนาจอธิปไตย

ในขณะเดียวกันธรรมนูญกรุงโรมฯ ฉบับนี้ ก็ยังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เห็นว่า รัฐทุกรัฐมีหน้าที่ที่จะใช้เขตอำนาจในทางอาญาของตนต่อบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่ออาชญากรรมระหว่างประเทศ

ส่วนศาลอาญาระหว่างประเทศมีสถานะเป็นเพียงศาลที่ “เสริมเขตอำนาจในทางอาญาของรัฐ” ในกรณีที่รัฐไม่สามารถที่จะดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เพื่อแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรมที่ร้ายแรงเหล่านี้ขึ้นอีก โดยประเทศไทยเองก็ได้มีการลงนามรับรองสนธิสัญญานี้ไว้ตั้งแต่ต้น ดังนั้น หากมีการแสดงเจตนา เพื่อให้สัตยาบันกับธรรมนูญกรุงโรมฯ ฉบับนี้ ประเทศไทยก็ไม่ได้สูญเสียเขตอำนาจในทางอาญาของรัฐแต่อย่างใด อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมการกระบวนยุติธรรมทางอาญาของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังคงแสดงถึงความเชื่อมั่นและความตั้งใจจริงของประเทศในการที่จะร่วมมือเพื่อป้องกันและปราบปรามปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่ทวีความรุนแรงขึ้นอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เฉลิมขวัญ สิทธิฐานวงศ์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “มาตรการในการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการชุมนุมทางการเมือง” และพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยไม่มีกฎหมายบัญญัติมาตรการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการชุมนุมทางการเมืองไว้ ทั้งนี้เนื่องจากทุกครั้งที่มีการชุมนุม

เกิดขึ้นและการชุมนุมนั้นได้สิ้นสุดลง ไม่ว่าจะด้วยการสลายการชุมนุมเอง หรือการสลายโดยใช้กำลังอาวุธจากรัฐก็ตาม ก็ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้แต่อย่างใด จากปัญหาข้างต้นผู้ศึกษาเสนอแนะว่าควรมีการตราพระราชบัญญัติการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการชุมนุมทางการเมือง โดยกำหนดหลักเกณฑ์การเยียวยาความเสียหายว่าเสียหายในกรณีใดบ้าง และความเสียหายนั้นเป็นความเสียหายประเภทใด รวมทั้งการพิสูจน์สิทธิผู้ที่ได้รับการเยียวยา ควรกำหนดเป็นรูปธรรมให้ชัดเจน และควรมีการกำหนดหน่วยงานที่จะเข้ามารับผิดชอบในการเยียวยาความเสียหายนั้น โดยอาจจะนำหลักการเยียวยาตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 ความรับผิดชอบทางละเมิดหรือหลักความรับผิดชอบของรัฐโดยปราศจากความผิดตามหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่มาปรับใช้

การศึกษานี้ทำให้ทราบว่า การเยียวยาผู้ที่ได้รับการสูญเสียจากการชุมนุมจะสามารถดำเนินการได้อย่างไร เพื่อให้เกิดการปรองดอง สมานฉันท์อย่างแท้จริง

ฐาตุร จุลินทร รายงานการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทย และญี่ปุ่นในช่วงเวลา 22 ปี (พ.ศ. 2532 - 2553)” พบว่า ไทยและญี่ปุ่น ประสบกับสภาวะทางการเมืองในลักษณะชนกิจการเมือง (Money Politics) โดยเป็นวงจรอุบาทว์ทางการเมืองที่มีผู้ใช้เงินเป็นปัจจัยในการเข้าสู่อำนาจรัฐ และเมื่อได้อำนาจรัฐแล้วจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการที่มีขอบข่ายกฎหมายเพื่อให้ได้เงินทุนสำหรับรักษาอำนาจรัฐ เป็นผลให้เกิด กระแสการเรียกร้องให้มีการพัฒนาการเมืองหรือการปฏิรูปการเมืองของไทยและญี่ปุ่น ต่อมาจึงมีการดำเนินการเพื่อปรับโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยทั้งระบบ ตั้งแต่การเข้าสู่อำนาจรัฐและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สำหรับกรณีญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญในการจัดระบบการเลือกตั้ง การรับบริจาคเงิน หรือการจ่ายเงินอุดหนุนต่อพรรคการเมือง ทั้งนี้อาจมีความเป็นไปได้ว่า ระบบการเลือกตั้งและระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เป็นการส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ระบบการเมืองของไทยเป็นระบบหลายพรรคต่อไป แต่ในส่วนของประเทศญี่ปุ่นมีแนวโน้มว่า อาจเกิดพัฒนาการให้ระบบการเมืองของญี่ปุ่นกลายเป็นระบบ 2 พรรค คำดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันของไทยต่ำกว่าญี่ปุ่นและคำดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันที่ค่อนข้างต่ำดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สำเร็จในการพัฒนาการเมืองสำหรับการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน

การศึกษานี้ทำให้ทราบว่าพัฒนาการทางการเมืองของไทยมีความเป็นมาอย่างไร และสามารถคาดการณ์แนวโน้มของการพัฒนาทางการเมืองของไทยในอนาคต

นวัต สกวนสินธุกุล (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ขอบเขตการใช้มาตรการของรัฐต่อการชุมนุมทางการเมืองที่ละเมิดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550”

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาขอบเขตการใช้มาตรการของรัฐต่อการชุมนุมทางการเมืองที่ละเมิดต่อบทบัญญัติต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยไม่มีกฎหมายบัญญัติในเรื่องของการชุมนุมทางการเมืองไว้เป็นการเฉพาะไม่ว่าจะเป็นขั้นตอน วิธีการในการสลายการชุมนุม รวมทั้งการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดขอบเขตการจัดการไว้ จากสภาพปัญหาข้างต้นผู้ศึกษาจึงเสนอแนะว่าควรให้มีการตราพระราชบัญญัติในเรื่องขอบเขตการใช้มาตรการของรัฐต่อการชุมนุมทางการเมืองที่ละเมิดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่เป็นขั้นตอนในการสลายการชุมนุมได้เสนอว่าควรจะดำเนินการตามลำดับขั้นตอน และถ้าได้ปฏิบัติตามขั้นตอนแล้วประชาชนไม่ยอมสลายการชุมนุมจะต้องทำอะไรต่อไป ดังนั้นควรมีการกำหนดขั้นตอนในการสลายการชุมนุมโดยอาศัยหลักสากลขององค์การสหประชาชาติ (United Nation (UN)) มาปรับใช้เป็นแบบอย่าง และการสลายการชุมนุมนั้นต้องเป็นการสลายการชุมนุมตามขั้นตอนจากเบาไปหาหนัก หลักการสลายการชุมนุมที่ได้สัดส่วนและควรนำหลักเกณฑ์และรูปแบบการชุมนุมของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาเป็นแบบอย่างการที่จะพัฒนารูปแบบกฎหมายไทย ว่าถ้าหากจะมีกฎหมายในเรื่องการชุมนุมนั้นในกฎหมายควรมีรายละเอียดของการชุมนุมไว้ให้ชัดเจนว่าการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธจะต้องดำเนินการอย่างไร

ผลการศึกษานี้ได้เสนอแนวทางในการควบคุมการชุมนุม และลำดับ ขั้นตอนในการสลายการชุมนุมที่เหมาะสม เป็นสากล ดังนั้นจะได้นำไปเปรียบเทียบกับรัฐบาลไทย ได้ดำเนินการตามลำดับ ขั้นตอนเหล่านั้นหรือไม่ อย่างไร

มารค ตามไท (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “บทเรียนจากการชุมนุมและความรุนแรงทางการเมืองในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2553” มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความรุนแรงและการพยายามแสวงหาแนวทางในการป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า เหตุที่ทำให้การชุมนุมประท้วงซึ่งริเริ่มอย่างสันติของ นปช.และความพยายามของรัฐบาลที่จะตอบสนองต่อการชุมนุมประท้วงอย่างสันติ ในท้ายที่สุดต้องจบด้วยความรุนแรง มาจากสาเหตุที่สำคัญ คือ กระบวนการตัดสินใจของทั้งสองฝ่ายมีปัญหา การเจรจาต่อรองหรือการประนีประนอมทำได้ยาก หรืออาจจะถูกขัดขวางจากกลุ่มอื่นที่เสียผลประโยชน์หรือไม่เห็นด้วย และยุทธวิธีที่ถูกเลือกใช้โดยกลุ่มของผู้ชุมนุมนั้นมีลักษณะของการเผชิญหน้า-ทำทลายขัดขวางระบบการเมืองปกติ เช่น การยึดครองพื้นที่สำคัญ โดยเฉพาะย่านศูนย์กลางธุรกิจ เพื่อสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาล การศึกษามีข้อเสนอแนะว่า การตัดสินใจโดยเฉพาะสำหรับฝ่ายรัฐในสถานการณ์ขัดแย้งขึ้นกับความสามารถในการเชื่อมโยงงานข่าวความมั่นคงเข้ากับภาพใหญ่ของประเทศให้ได้ ต้องเข้าใจว่าสังคมไทยขณะนี้กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร ทำงานด้านข้อมูลและการข่าวชนิดที่ไม่ให้ความเชื่อ

บดบังความจริง นอกจากนั้นยังต้องระมัดระวังตัวผู้ใช้ข่าว เพราะแม้ข่าวที่ประมวลมาจะสอดคล้องกับความเป็นจริง เชื่อมโยงกับความเปลี่ยนแปลงในภาพใหญ่ของสังคม แต่บางครั้งผู้ใช้ก็เลือกข่าวเฉพาะที่ตอบสนองต่อเป้าหมายของตนเอง แต่ที่สำคัญที่สุดคือกรอบความคิดที่ผู้ตัดสินใจเลือกใช้หมายความว่า การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างการชุมนุมประท้วงภายใต้กรอบความมั่นคงอย่างแคบ โดยอาศัยกำลังทหารเป็นหลักย่อมส่งผลสำคัญต่อการค้นหาทางเลือก ให้สังคมได้มีทางออกทางการเมืองซึ่งน่าจะเป็นคำตอบของความมั่นคงของสังคมไทยที่ยั่งยืนในอนาคต

การศึกษานี้ทำให้ทราบว่า การชุมนุมประท้วงที่เริ่มต้นโดยสันติเปลี่ยนไปสู่ความรุนแรงได้อย่างไร อะไรเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และทราบถึงแนวทางป้องกันความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นอีก

วิญญรัตน์ ภิรมย์ชนพงษ์ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ทางเลือกของผู้ประกอบการในการดำเนินธุรกิจด้านโรงแรมในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองในปี 2552 – 2553” พบว่า ธุรกิจโรงแรมที่ได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อยมีจำนวน 1 ราย คือ โรงแรมระดับ 4 ดาว ที่ตั้งอยู่บริเวณสุขุมวิท 33 ลักษณะของผลกระทบที่ได้รับ คือ มีแนวโน้มของผลกำไรที่ลดลง วิธีการแก้ปัญหาของธุรกิจโรงแรมในกลุ่มนี้คือ มีการปรับลดราคาลงจากราคาปกติที่ขายอยู่ และ เพิ่มช่องทางในการหารายได้โดยกำหนดราคาพิเศษขึ้นให้แก่ลูกค้าที่เดินทางเข้ามาทำธุรกิจหรือท่องเที่ยวเพียงไม่กี่วัน ธุรกิจโรงแรมที่ได้รับผลกระทบปานกลางมีจำนวน 1 ราย คือ โรงแรมระดับ 4 ดาว ที่ตั้งอยู่บริเวณสุขุมวิท 41 ลักษณะของผลกระทบที่ได้รับ คือ การดำเนินงานได้รับผลกำไรเล็กน้อย เท่าทุน หรือขาดทุนสลับกันไป โดยวิธีการแก้ปัญหาของผู้ประกอบการในกลุ่มนี้คล้ายกับกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบเพียงเล็กน้อย คือ มุ่งไปที่การพยายามหาช่องทางในการเพิ่มรายได้ เพิ่มกลุ่มลูกค้า และคงไว้ซึ่งมาตรฐานของสินค้า การบริการ และความปลอดภัยให้แก่ลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ธุรกิจโรงแรมที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงมีจำนวน 3 ราย คือ โรงแรมระดับ 5 ดาว ที่ตั้งอยู่บริเวณสีลม หลังสวน และเพลินจิต ซึ่งทั้ง 3 ธุรกิจนี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการชุมนุม โดยมีลักษณะ ของผลกระทบที่ได้รับ คือ การขาดทุนอย่างหนัก และขาดสภาพคล่องอย่างหนักเช่นเดียวกัน แต่ผู้ประกอบการแต่ละรายอาศัยความอดทน และเชื่อมั่นพยายามหาทางแก้ไขปัญหา ใช้มาตรการให้พนักงานบางส่วนหยุดพักการทำงาน ชั่วคราวสลับกันไป และได้ย้ายลูกค้าไปพำนักที่โรงแรมอื่น เพื่อความปลอดภัยและปิดให้บริการชั่วคราว

การศึกษานี้ทำให้ทราบว่าธุรกิจที่อยู่ในย่านที่มีการชุมนุม ได้รับผลกระทบอย่างไร และดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างไร

สิทธิโชค ลางกุลานนท์ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย” โดยวิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์และขอบเขตเพื่อศึกษาถึง

พัฒนาการ บทบาททางการเมืองและผลกระทบทางการเมืองจากกลุ่มธุรกิจการเมือง ที่มีต่อ พรรคการเมือง รัฐสภา นโยบายสาธารณะ และโครงการต่างๆ ของรัฐ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มธุรกิจการเมือง ประกอบด้วยชนชั้นนำทางการเมือง และชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลุ่มธุรกิจเข้ามาเป็นมีบทบาททางการเมืองด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ผ่านระบบพรรคการเมือง กลุ่มนักธุรกิจกลายมาเป็นนักการเมือง สามารถใช้อำนาจทางการเมือง ผลักดันนโยบายสาธารณะต่างๆ

วิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ 2540 ยังเป็นการเปิดโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองที่นำโดยกลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม นั่นคือ การเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทย พรรคไทยรักไทยได้นำเสนอแนวคิดนโยบายที่ทันสมัย นำแนวคิดทางธุรกิจมาประยุกต์ใช้ แต่ปรากฏว่านโยบายหลายนโยบายมีการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มธุรกิจของพวกเขา มีการออกกฎหมาย และระเบียบต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจของกลุ่มได้รับผลประโยชน์ และเป็นไปได้ในลักษณะผูกขาด สะท้อนให้เห็นถึงการมีการทับซ้อนกันระหว่างผลประโยชน์ของตนกับผลประโยชน์ของส่วนรวม (Conflict of Interest) อีกทั้งยังพบว่า มีการเข้าแทรกแซง กระบวน การตรวจสอบทั้งในสภาผู้แทนราษฎรองค์กรอิสระ และจากสื่อสารมวลชนอีกด้วย ผลการวิจัยได้เสนอแนะแนวทางทั้งมาตรการด้านการตรวจสอบ การบังคับใช้กฎหมาย และบทบาทภาครัฐ อาทิ การใช้อำนาจในกรอบของกฎหมาย นิติรัฐ และนิติธรรม การสนับสนุนมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคม การปรับปรุงและการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน รวมทั้งมาตรการทางสังคม และจิตสำนึก อาทิ รมณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของประชาธิปไตย สิทธิหน้าที่ที่แท้จริง ร่วมกันทำหน้าที่ตรวจสอบดูแลสิทธิประโยชน์ของพวกเขา

การศึกษานี้ทำให้ทราบถึง การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองที่นำโดยกลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม และการเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทย และการกำหนดนโยบายหลายนโยบายมีการเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มธุรกิจของพวกเขา และเป็นไปในลักษณะผูกขาด อีกทั้งยังพบว่า มีการเข้าแทรกแซง กระบวน การตรวจสอบทั้งในสภาผู้แทนราษฎรองค์กรอิสระ และจากสื่อสารมวลชนอีกด้วยการมีบทบาทของกลุ่มธุรกิจการเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการชุมนุมทางการเมือง รวมถึงการศึกษานี้ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไข ป้องกันการแสวงผลประโยชน์ของนักการเมืองและนักธุรกิจ

พันเอกสิบทิศ วุฒิชชาติ (2535) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทของอาสาสมัครทหารพรานในการดำเนินงานสงครามการเมืองในเขตพื้นที่กองทัพบกภาคที่ 3” วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการต่อสู้ทางการเมืองหรือสงครามการเมือง กับบทบาทของทหารกับการเมือง และความสำคัญของอาสาสมัครทหารพรานในการปฏิบัติการสงครามการเมือง ผลการศึกษาพบว่า อาสาสมัครทหาร

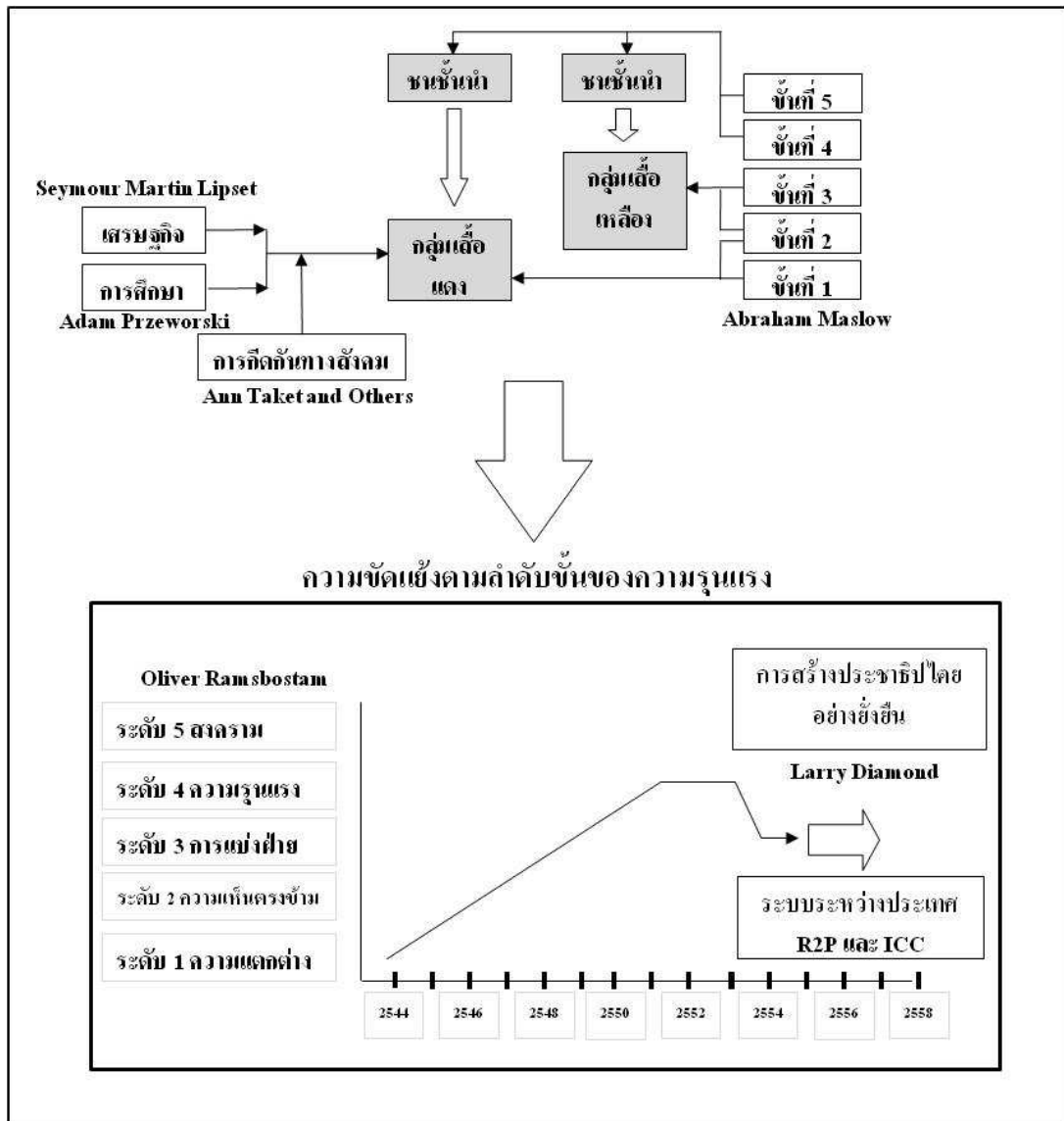
พยานเหมาะสมต่อการดำเนินงานสงครามการเมือง และการช่วยพัฒนาพื้นที่รับผิดชอบ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุถึงขอบเขตของสงครามการเมืองตามหลักนิยมของกองทัพไทย ไว้ ได้แก่ การต่อสู้ด้านอุดมการณ์ ความคิดความเชื่อ การต่อสู้ด้านการจัดตั้งโดยการจัดตั้งองค์กรที่มีระเบียบวินัย การต่อสู้ด้านมวลชน เพื่อดึงมวลชนมาสนับสนุน ณ สถานที่ วันและเวลาที่ต้องการ โดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม การต่อสู้ด้านกลุ่บ โดยการใช้วิธีการในการเอาชนะฝ่ายตรงข้าม การข่าว ถือว่าการดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ข่าวสารจากฝ่ายตรงข้ามให้มากที่สุด และการปฏิบัติการจิตวิทยา เพื่อให้เกิดอิทธิพลทางความคิด

การศึกษานี้ทำให้ทราบแนวทางในการดำเนินงานสงครามการเมืองซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับแนวทางในการที่ชนชั้นนำไปใช้ในการปลุกฝังแนวความคิดความเชื่อและการปลุกกระดมมวลชน

กรอบความคิดของการวิจัย

กรอบความคิดของการวิจัยจะนำทฤษฎีในสาขาวิชารัฐศาสตร์มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยระหว่าง พ.ศ.2544-2555 ซึ่งมีการพัฒนาตามลำดับขั้นความขัดแย้งของโอลิเวอร์ แรมบูธเริ่มจากขั้นความแตกต่าง ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัจจัยการศึกษาและเศรษฐกิจ รวมทั้งการกีดกันทางสังคม ทำให้ประชาชนไทยมีความแตกต่างเกิดขึ้นโดยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มตามข้อมูลสถิติ กลุ่มที่มีการศึกษาและฐานะดีได้แก่ ประชาชนในกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้ กับกลุ่มที่มีการศึกษาและฐานะต่ำกว่าได้แก่ประชาชนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งตามทฤษฎีของอับบราฮัม มาสโลว์ และเชมัวร์ มาร์ติน ลิปเซท กลุ่มแรกจะมองเห็นผลประโยชน์ทางการเมืองไกลกว่ากลุ่มหลังซึ่งมองเห็นเฉพาะผลประโยชน์ความต้องการของมนุษย์เฉพาะหน้าทำให้ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของชนชั้นนำได้ง่าย ลำดับขั้นความขัดแย้งต่อมาคือความเห็นตรงข้าม เกิดขึ้นจากการมีชนชั้นนำทางสังคมของไทยมาชักนำให้ประชาชนทั้งสองกลุ่มพัฒนาความขัดแย้งขึ้นมาเป็นการแบ่งฝ่ายในชื่อของกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดง ตามตัวชี้วัดของประเทศที่ประชาธิปไตยยังไม่หยั่งรากลึกของลาร์รี ไดอะมอนด์ ทำให้มีการพัฒนาความขัดแย้งจนถึงระดับการใช้ความรุนแรงต่อกันและมีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมากระหว่างปี พ.ศ.2551-2553 หลังจากนั้นเป็นต้นมาความขัดแย้งได้ลดลงเหลือระดับการแบ่งฝ่ายในปัจจุบัน ทำให้แนวโน้มของความขัดแย้งในสังคมไทยยังไม่สามารถที่จะคาดการณ์ได้ว่าจะไปในทิศทางใด นอกจากนั้นยังมีการขยายการอบรบให้แก่ประชาชนเพื่อปลุกฝังความเชื่อให้เกิดความเห็นต่างและการจัดตั้งหมู่บ้านเสื้อแดงเป็นจำนวนมาก

แผนภาพที่ 2 กรอบความคิดของการวิจัย

ที่มา : พัฒนาจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

หากรัฐไทยต้องการให้มีสันติภาพเกิดขึ้น จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อลดระดับการแบ่งฝ่ายของกลุ่มต่าง ๆ ให้ลดลงไปสู่ระดับความเห็นแตกต่าง ซึ่งจำเป็นต้องใช้มาตรการเพื่อลดระดับปัญหาความแตกต่างของฐานะทางสังคมด้านการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจเพื่อไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือการเคลื่อนไหวทางการเมือง ควบคู่ไปกับการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึก โดย

ใช้ระบบระหว่างประเทศในปัจจุบันซึ่งมีหลักการความรับผิดชอบในการปกป้อง (Responsibility to Protect) ซึ่งประชาคมระหว่างประเทศสามารถแทรกแซงได้หากรัฐเป็นผู้ก่อเหตุหรือไม่มีจิตความสามารถในการป้องกันและทำให้เกิดความสูญเสียต่อประชาชนหรือการใช้ศาลอาญาระหว่างประเทศซึ่งมีบทลงโทษต่อผู้ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียภายในรัฐ ระบบระหว่างประเทศนี้เป็นกลไกสำคัญในการป้องปรามให้ชนชั้นนำได้ตระหนัก หรือเกรงกลัวต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังความขัดแย้งยุติลงซึ่งจะช่วยลดโอกาสการเกิดสงครามกลางเมืองลงได้